

Leizarragak 1571.gnean hartaz nola balia zitekeen ez dakit...

Baiñan, Lafon-ek erakusten duanez, bai Leizarraga eta bai Ginebra-ko eleiz-gizonek OLIVETAN-en itzulpen zaharrago batez baliaturik egin bide zituzten bereak, eta Olivetan-en, grekozkoaren, VULGATA delakoaren eta Leizarragarenen alderaketa bat egin ondoren, hitzez-hitz honela dio: "LIZARRAGUE ET SES COLABORATEURS, TOUT EN SUIVANT SURTOUT LA TRADUCTION FRANÇAISE, ONT DONC TENU COMPTE DU TEXTE GREC..."; euskeraz: Leizarragak eta bere laguntzailleek, gehienbat frantsez-itzulpenari jarraitu bazaizkio ere, grekozkoa ere gogoan izan dute beraz... Hori horrela izaki, zillegi bekit galdera bat egitea: Nor ote dabil, hontan, MUNDU GUZTIAK jakin behar lukenetik urrutiago?

"Hontan", diot, eta horixe'esan nahi dut. Bestetan, eta Aresti jaunari zinez diotsat, Euskaltzaindiak iñoiz "lehen Leizarragalogo" titulua eman beharko balu, eta bozetara egin, nerea beintzat ez litzaioke faltatuko.

Besteak beste, eta lehenbizikora joaz, ETXEKI eta IEXEKI bi aditz izan eta gero nahastekatu ote diran, ala lehenbizi bakar zena harrez gero bitaratu ote denekoa beste hauzi bat dugu. Aresti jaunak bere iritziaren aldeko arrazoiak bere txostenean baiño zehazkiago eman nahi balizkigu ikaskizun interesgarri bat geneukake.

Donibane Lohitzune, 73-VIII-31

AITA BLAS MENDIONDOKOA (1873-1914)

P. Lafitte

Aurten ehun urte, sortu zen euskal-idazlari bat, orai gehienek ahantzia. Haren orroitzapena nahi ginuke lerro hautan

laburzki piztu, GURE HERRIA agerkarian luzexagoki apaitzeko bezperan.

Lekorne-ko eliza-agerien arabera Luka Babaquy 1873 ko abenduaren 20 ean sortu zen. Agerrean, Aita, Pierre Babaquy zuen, etxekoa. Ama, aldiz, Graziana Arrambide, Baigorriarra.

Sei haurriden zaharrena zen: arreba bat bazuen, Maria, eta lau anaia: Jean (cadet), Jean (Menez), Jean Bautiste, Jean Pierre.

13 urtetan ama hil zitzaion, 17 urtetan aita. Beharrik etxen osaba bat nausitu baitzen haur hoiien guzien gidatzeko.

Lukak gazterik ikasi zuen irakurtzen eskuarazko katiximan.

Hamabi urtetan Hazparneko Freretan iragan zituen sei ilabete, ez gehiago.

Eskolatik gelditu —eta—, berehala lur-lanari eman zen, osabaren manupean.

Herrian mutiko serio baten fama zuen: aho garbia, xehea, elizakoa, pilotari, pollita, kantaria, etxe onekoa, irakurtzailea.

* * *

Hemezortzi urte zituzkeen, gertakizun harrigarri batek inarrosi zuenean.

Egur xehatzen ari omen zen, iluntzean. Eta horra bet-betan galde bat senditzen omen gogo guzia setiatzen diola:

¿Zer duk mundu hau? Bai, funtserak eta zer duk?

Arrunt zurabiatua dauka gogoeta horrek.

Lana egiteko izaki, egin nahi nolazpait eta ezin. Azkenean eskuan zuen aizkora edo puda bere gisa utzirik, hor jarzen da, dena pentsaketa, biziaren nora-bideaz, bere biziaren nora-bideaz.

Ororen buru, berak ez dakiela nola, ideia bat heldu zaio:
—Apez banindadi?

Egunak joan, egunak etorri, ideia ez zitzaion histen, hazkartzan baizik.

Etxegarai apeza, Lekurneko bikario hamabi urtez egona, herrian berean erretor izendatu berria zen. Luka ongi ezagutzen zuen. Mutikoa joan zitzaion bere kasuaren aipatzerat.

Abegi ona egin ziola apezak, ez da dudarik; bainan zuhurtziarekin. Adin hortako bokazionea behar zen frogatu. Otoitz eta sakramendueri jarraik-arazi zuen nasai-nasaia, bainan deus ere kendu gabe etxeko eginbidetarik.

Ilabeteak iragan ziren eta Luka egundaino ez bezela apezteko xedetan egoki.

Jaun erretorak pentsatu zuen frugantzak aski iraun zuela eta erran zion gizon gazteari:

—Lehen bai lehen parte emak osabari hire xedetaz.

Osaba ez zitzaion estakuruka hasi ere. Agerretik atera zen jadanik apez bat, Paulino Babaquy, Bidarteko bikario hil zeno 28 urtetan pikotak ere emanik, 1869 ko irailaren 21 ean. Zertako ez zen etxe beretik bertzerik aterako?

Osabak ihardetsi zion ilobari:

—Jainkoak zer galdatzen baitauk eta hura egizak. Ene gatik libro hiz.

* * *

Luka joan zen Belokeko Beneditanoen Komenturat. Han mintzatu zuen Dom Agustin Bastres abade famatua: ea hura ere bere komenturat har zezaken, bai ala ez.

Dom Bastres han zagon duda mudatan. Mundutik urrundurik apez egiteko xedea bai xede saindua zitzaion, bainan adina hor izaki eta apezteko eskolak ez ttipiak.

Lukak konprenitu zuen ez zuela jo... behar zen aterat. Lekornerat itzuli zen, soldadugotik landa ikustekotan.

Luka Babaquy Baionen hiru urte egon zen soldadu, 49 garren erreximenduan. Serjant gradurat ere heldu zen, eta asti-orduak baliatu zituen eskolatzan.

Baionan ohartu zen bazela kaputxin komentu bat eta bere buruarekin egin zuen:

—Beharbada horiek hartuko nie.

Desarmatu bezain sarri, Etxegarai jaun erretora lagun, harat jo zuen. Kaputxinen buruzagiak bihotz-bihotzez hartu zuen: anaiatzat, hasteko eta bat, onets zezaketen duda-mudarik gabe, berak nahi zueneko; apezgaitzat, aldiz, Probintziak erabaki behar.

Babaquy-k deliberatu zuen zango bat bederen sartuko zuela kaputxinetan, bigarrena ere jarraikiren zelako peskizan.

Lekurnerat joan zen, ahaide-adixkideri agurrak egin beharrez, eta berehala Baionako Kaputxin-etxerat itzuli, geroaren haiduru. Latinaren ikasteko gramatika bat eskuratu zuen eta hartan murgildu.

Baionako buruzagiak hartsuki artamendaturik Tolosatik baia etorri zen, Babaquy on-har zitakela anaiagaitzat bai eta apezgaitzat.

Berehala Luka bidali zuten CARCASSONNE hirirat, hango komentuan frailegurat heldu zen, BLAS izena hartzen zuelarik.

1899 ko irailaren 9 an eman zioten kaputxinen jauntzia; ondoko urtean lehen botuak egiten zituen (1900-IX-17).

Millan-ko eskola baterat igorri zuten ikasle-zain bi urtez.

Frantziako lege tzarrek fraileak desterratu zituzten. Tolosako Probintziako kaputxinak Espainiarat joan ziren ihesleku-beha, Burgos-etik haratago.

1903 ko urriaren 4 ean Blas anaiak egin zituen alde bateko botuak eta hura ere Espainian sartu, teologiaren ikasteko.

1906 eko martxoaren 31 an Burgoseko artzapezpikuaren eskuetarik hartu zuen apez-ordenua.

Buruzagiek deliberatu zuten Baionako diosesako Euskaldu-
nez arloa hartuko zuela. Oiharzunen izanen zuen egoitzar, Le-
garrean, eta handik joanen zen Behar-aran predikatzerat, mu-
gaz bertze alderat.

Adorazione, lehen komuniona, erretreta, Heren-ordenako
biltzar, orotaratz bazuen deia. Laster predikari handitzat fama-
tu zuten bazter orotan, eta galdatu zioten otoi publikak zitzan
bere predikuak apezzen zerbitzuko.

Horrela hogoi-ta-lau prediku segurik makina jo zituen eta
polikopiatu.

Aldiz, 35 hitzaldiz eman baitzituen HEREN-ORDENAKO
ERREGLAREN XEHETASUNAK, liburutan agertu ziren 1914
ean.

* * *

1914 eko gerla hasi zenean, Aita Blasek ez zituen bere 41
urteak bete.

Nahiz Frantziak desterratua, sartu zen berehala frantsesen
oinazetan parte hartzera, Baionako gaztelu berrirat presentatu
zen eta soldado laguntzailetzat hartu zuten bere adinaren gatik.

249 garren erreximendua ari zuten apailatzen gudu-tokie-
tarat igortzeko.

Aita Blasek jakin zuen erreximendua hortako Euskaldun
eta Landesaren artean ez zela nehor apezik. Orduan deliberatu
zuen joanen zela heiekin eta aintzindariari galdegin zeien fagore
hori. Aise ardietsi zuen eta, diotenez, gerlari gaiek atsegin han-
dia ukan zuten hain lagun goxoa harturik.

Azilaren hogoian joan zen Baionatik 249 garrena eta Aita
Blas loriatua zen lagunaren artean egiten ahalko zuen apez-lanaz.

Zorigaitzez apez-lan horrek ez zion luzaz iraunen. Gerla-
pezoinetaratz orduko azilaren 26 an skrapnell bala batek kol-
patu zuen handizki, eskuineko sorbaldatik sortu eta biri gain-
-aldean gelditurik. Orduko gutun batzuek eman xehetasunetan
har ditzagun bizpahiru. Bonbardamendua hastean Aita Blas bi
lagunekin zen eta hirurak otoitzari lotu zitzaizkon bere alde.

Bet-betan gainerat erortzen eta zartatzen zaie obuz bat. Hiruak hunkituak dira: kaputxina sorbaldan, bigarrena ixterrean, hiru-garrena hil-etsian delarik.

Azken huni oharturik, Aita Blas herrestatzen da ahal bezala, hiru aldiz alditxartuz atsoluzionearen emaiteko, hiltzen ari den lagunari.

Berak ere elizakoak ukan zituen Etienne dominikano baten gandik eta eritegi batera ereman zuten, ziolarik: "hobeto zen ni hiltzea, bortz haur eta alargun bat uzten dituen euskaldun gaiso hori baino".

Ondikotz, biharamungoan, azilaren 29 an, Aita Blas gorputz zen.

Ehorzketa ederrak egin ziozkaten, hainitz soldadok inguratzten zutela haren kutxa, eta bereziki heien arteko hamalau apezek. Marne departamenduko Fismes herrian ehortzi zuten soldaduen hil-harrietan. Bainan hil-harri horiek desegin zituzten gerlatik landa eta gorputzak bertze nonbait ezarri. Ainhoako jua erretor den Jean Babaquy, Aita Blas-en iloba, ibili da osabaren hobi berria nun den jakin nahiz, bainan ezin du atxeman.

* * *

Haren Obraz, bi hitz bakarrik.

Oixtion iragaitean aipatu ditugu haren 24 prediku eta "*heren ordenako erreglaren xehetasunak*" deitu liburua.

Bonifacio de Ataun Aita Kaputxinak Ameriketara agertu artikulu batean salatzen du, Espainiako gerla hasteko mentean, Ondarrabiako komentuak bazauzkala Aita Blas zena paper batzu, bainan ez jakin han egon zirenentz. Harat jo dugula asma dezakezue. Zorigaitzez komentu hartako liburuzainak ez du orai arte paper belios horien hatzik ere aurkitu.

Lekaroz-eko komentuak aldiz, mailegatu dauzku 24 prediku polikopiatuak. Heietan Aita Babaquy-k azaltzen ditu Jainkoaren lehen manamenduak, laugarrenaren alartzean gelditzen

delarik. Funtserat- eta hiru bertute teologalak ditu bereziki ikertzen.

Heren Ordenako erreglari buruz ere predikuak egin ditu eta liburutan ager-arazi, Aita Saindu Leon hamahirugarrenak berritu legea oinarritzat hartuz eta hari hertsia-hertsia jarraikiz.

Berak bere aintzin- solasetan aitortzen du bere Ordenako jakintsunek han-hemenka eman xehetasunez baliatu dela; baina ez du bibliografiarik erakusten.

1860 etik ordu arte San Frantsesen Heren Ordenaz hamar bat euskal liburu agertu baitziren ez dakigu ea heietarik batto ere irakurtu zuenentz.

Haatik segur gira euskara hainintz bazuela irakurturik: ezen ez du izkiribuz ardurenean ez aitaren, ez amaren euskalkirik erabiltzen, ez Lekornekoa, ez Baigorrikoa; bai ordean Lapurdiko klasikoa. Adibidez, ez du izkiriatzen NIZ, HIZ, GIRA, ZIRA, ZIREZTE, ZAKON, ZITZAKON, baina NAIZ, HAIZ, GARE, ZARE, ZARETE edo ZAREZTE, ZAION, ZITZAION, eta abar. — zombait aldiz — arras bekan — ZAIZKE ezartzen badu ere ZARETE-ren orde, edo ZEIE, ZAIOTE-ren lekuan.

Zer nahi den, euskara herrikoa du, errexa, frango garbia halere baina bere baitarikako hitz berririk gabea. Bi hitz baik ez diozkagu altxatu, hiztegieta ez direnak: BEHARREZIA (*gabezia* bezala egina) eta BIOLA, *beihala* -ren ordekoa.

Joskera aberatsa du. Ez da beti beretik artzen. Solasa badaki nola laburt ala luza. Aditza noiz balia, noiz ken. Hitzari zer gisaz garrantzia eman.

Erakuspenari buruz, ez otoi bila haren predikueta filosofia bihurrik ez teologia goiegirik. Ez da leize horietan galtzen.

Jakin eta nori mintzo den, bere ardurako aditzaileen hein hura aski zaio. Haatik jakitate komun hori maisuki azaltzen du: argiro, bidezki, adimenduz eta bihotzez.

Ageri du Diharassarry baten eskolakoa dela, bainan Sara-tar famatuak eskas zuen goxo batek lagundurik. Hiriart Urru-ty-ren eite hainintz baluke, haren bizitasuna eta luma xorrotxa balitu, doi bat alegrantziarekin. Aita Blas-ek ez bide zuen bere luma lerratzerat utzi nahi ele jostagarrietarat, berenaz gizon plaxenta alegera eta lagunkina zelarik.

Damurik gerlak landare Fruitutsu hori errotik moztu bai-tzaukun, Euskal literaturaren kaltetan.

«IKUSTEN DUZU GOIZEAN» KANTUAREN AIREAZ BI SOLAS

L. Dassance

Elgarrekin gertatzen girenean, hain gogotik emaiten ditu-gun khantoreak noizkoak ditazken eta nork eginak hamarretarik bederatzieta ez dakigu; bakarrik espaldikoak direla bai, ahotarik mendez mende beharrietarat iragan direla guk ikasi arte; bainan gehiagoko argirik ez dugu, ez ere izanen menturaz behin ere!

Segurki, herriak hain barna beretu dituen kantu zenbaitez badakigu Iparragirrek, Elizanburuk, Otxalde-k, Dibarrart-ek, Liqueix edo Etchaun-Iruri batzuek asmatuak eta moldatuak di-rela —pertsuak edo hitzak bederen— haatik, hainitzetan, aire xahar baten jauntzia baliatuz.

Bainan, bertze guziak? *Bereterre Xenak*, *Apez beltxarenak*, *Atarratze Jauregikoak* edo *Urtsukoak*, *Xoriñoak kaiolan*, eta holako?

Alabainan, ditugun herri-kantu bildumak ez dire hain aspaldikoak: lehenatarik bat eta naski ezagutuena, J. O. J. Salla-berry Mauleko lege-gizonarena, 1870 ean agertu da, beraz, duela ehun eta hirur urte.